

«И НАШИТЕ ДВА ЖИВОТА ДРУЖНО ДИШАТ». ЧОВЕК И ПРИРОДА В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА И ЖИВОПИС

«Пленява въображението ми, гъделичка любопитството ми». Пътеписи, разкази и поезия

**Апарина Светлана, Кобзева Дария
Санктпетербургски държавен университет
Ръководител – Мосинец Анастасия Геннадьевна**

За централна фигура на първата беседа сме избрали класика на българската литература – Иван Вазов. Това никак не е случайно. Името на проекта, в който имахме шанс да вземем участие, е «Живописна България». Същото название носи сборката на пътеписи от Иван Вазов, в която той, вдъхновен от българската природа и история, създава удивителни и вълнуващи текстове.

Целта на дадения проект е да се създадат и да се открият нови литературно-туристични маршрути, затова отделяме първия ден на програмата ни за Вазовата екопътека, която символизира хармонията на природата и литературата, вплъщава връзката на природното и творческото начало.

Иван Вазов с право се счита за патриарх на българската литература. Творческата му дейност отразява две исторически епохи – Българското възрождане и създаването на независима България. Една от ключовите теми на творчеството му е природа. Вазов не е само фин наблюдател на хубостта на българската природа – авторът дълбоко се интересува от живота на хората и историческата съдба на местата, които е посещавал, сред които е наречената на неговото име екопътека.

Този уникален маршрут, който става все по-популярен измежду туристи, започва в село Бов, лъкатуши между планините, пресича река Искър и водопада Скакля и свършва в село Заселе. Вазов пише за него така: «... *религиозен, съзерцателен, мистик става човек тук, лице в лице в Бога, чиито мъдрост и дух чувства...*».

А сега да поговорим по-подробно за всяка от споменатите забележителности.

1. Село Бов

Намиращото се в подножието на живописното дефиле на река Искър, затънтено, село Бов притежава удивителна, отвеждаща ни към ранното

Средновековие история. Има много легенди, измислени от местните жители, за произхода на името на това село. Една от тях се появява не без помощта на Иван Вазов. В пътеписите «Разходка по Искъра» той пише:

«Туй село с такова звучно и с романтическа прелест дишуеще име, и по напред пленяваше въображението ми, а сега още повече гъделичкаше любопитството ми. На какви странни обстоятелства дължеше това име? Каква историческа личност наумяваше то? В ума ми неволно нахлуха поетическите сенки и възпоменания за средновековните рицари»

Легендата разказва, че по време на четвъртия кръстоносен поход през 1206 г. Войските на цар Калоян пленили френски рицари. За да бъдат помилвани, някои от тях начело с маркиз Сен де Бьоф били принудени да живеят в тези земи. Оттогава селото е придобило име в чест на пленения маркиз – Бов.

Точно тук, в центъра на малкото живописно село, Иван Вазов често прекарва време в Данговата къща, омагьосан от хубостта на мома от рода Данговци. За първия си визит пише така: *«През лятото на 1899 година направих едно няколкодневно пътешествие из малката Стара планина към – и ненадейно музата ми пак ме посети»*. Като резултат, вдъхновен от природната хубост на Бовския край, възниква стихосбирка «Скитнишки песни», където се отразява новото настроение на Вазов след творческата криза, предизвикана от критиката на романа му «Нова земя». Като високо оценява целебната сила на балканската природа и време, прекарано между обикновени хора, Вазов признава:

«Това е една от добрите ми лирични сбирки. В нея лъха животът на балканската природа. <...> В най-последното си стихотворение „Сполай“ изказвам благодарността си към природата за нейното целебно действие върху душата ми. Ах, как обичам природата!»

*В мирът на твоята природа
вкусих от хубост и свобода
станах поет пак в твоя рай,
и връщам се в света коварен
прегънат одве, претоварен
със песни, здравие... Сполай!*

(1899, сб. Скитнишки песни, ст. «Сполай»)

Когато започваме пътешествие по Вазовата екопътека трябва да обърнем внимание върху табелка с портрета на Иван Вазов, където е посочена дължината на пътеката – 1 км 400 м. Ще минем по стъпките на поета, пресечем моста през река Искър, ще видим малка пещера Козарска, ще потънем в атмосферата на смайващата планинска област и ще се озовем близо до подножието на величествения водопад Скакля, разположен близо до село Заселе.

2. Водопад Скакля

В най-широката част на западна Стара Планина се намира Понор – връх, пленяващ с особената си прелест. Подземните води на извори подхранват притоците на река Искър и образуват по склоните на върха Понор водопад Скакля. Общата височина на водопада, който смайва с величието си, достига 85 метра. Заради това е включен в списъка на най-високите водопади в България.

Според една хубава легенда, към края на османското владичество покрай водопада минавал един турски отряд. Изморените войници решили да пренощуват до подножието му. Събуден се от първите слънчеви лъчи, които лъщели със злато във водите на водопада, поразеният паша възкликнал «Машала...Скакля». Тази пленяваща гледка му припомнила една от жените му и оттогава водопадът се нарича Скакля. Разходките из тези земи оказват положително влияние върху И. Вазов, тук той създава такива значими произведения както “Водопад”, “Клепалото бие” и “Дядо Йоцо гледа...”, проблематиката на които обхваща /където се преплитат?/ социално-икономическото положение на хората, красотата на българската природа и миналото на тези места.

Близо до водопада Скакля се намира още едно красиво място – Зли камък, което получило името си от местните, чийто добитък се пасял наоколо и често падал от скалите. Оттам се открива прекрасна гледка на дефилето на река Искър. През извивките на реката минава железопътна линия, която гледал със слепи, пълни със сълзи очи главният герой на разказа на И.Вазов дядо Йоцо, когато чакал влак – символа на Нова България.

Прототипът на главния герой на разказа е реален човек, който живее в тези земи, и неговата съдба. Дядо Йоцо преживял един тежък робски живот и преди руско-турската война ненадейно ослепял. Пак *«той остана жив, но умря за живота, за светлината, с неугасен таен копнеж в сърцето да види "българското" - така той наричаше свободна България»*. Слепотата не прекършила духа на стария планининец, не могла да му попречи да види разцвета на Нова България. Всеки ден той бързал да поздрави символа на българската свобода и да чуе свирката на минаващия по новата железница влак.

Дядо Йоцо загинал неочаквано, но с усмивката на устни и със шапката в ръце, като чувствал, че *«в дълбочините на душата му едно слънце изгрява и осветлява всичко и той вижда пак зелени планините и голите чуки, с орли, накацали по тях, и белия божси свят, чудесно хубав...»*

С това място е свързана една забавна история – историята за срещата на И. Вазов и кмета на село Заселе. Веднъж поетът заедно с водача си Младен стигнали до водопада и седнали да обядват на една ливада. Към тях се приближил кмет на селото и ги попитал, защо били дошли тук. Решил, че се канили да търсят имане. Тези думи накарали поета да се засмее, обаче се оказало, че и водачът също мислел така. След този разговор се появил анекдот: “Ти кой си? Аз съм поет. Ти поет, не ме интересува, тръгвай напред, аз съм на Заселе кмет.”

3. Село Заселе

Историята за търсенето на имане наистина не е случайна: в тези земи съществува легенда за съкровището на Вълчан войвода и на попа Мартин. Според нея, край Заселе минавал отряд на Вълчан войвода във Врачански Балкан. Местните им посочили пътя към водопада Скакля, където войниците могли да пренощуват. Спрели до воденицата на дядо Кола и го помолили да ги остави сами, обаче любопитството надделяло и той поискал да ги надзърта. Дядо Кола видял Вълчан войвода с войниците да крият съкровища и оттогава и досега иманярите търсят това заровено съкровище.

Село Заселе е последната точка на пътуването ни. Разположено в Западна Стара Планина, селото очарова с богатството на водни извори и разнообразието на природа. Историята му започва още от траките, за които напомнят тракийските могили. Тук също минавал един от римските пътища, за това свидетелстват военни укрепления, манастири и многобройни легенди.

През май 1899 г. И. Вазов пътува до село Заселе, след това пише пътеписите «При шумът на Искъра», «Планината се събужда» и «Из Малка Стара планина», където споделя впечатленията си:

«Наближавахме вече село Заселе. Едно хубаво име. Стара планина тук, както Малката, тъй и голямата, са посипани с множество села, от които никое не носи турско име и всичките ги имат чисто български, свежи, изразителни».

И. Вазов обичал природата на тези земи, любувал се на красотата на пририродата, говорел с хората и черпял оттук вдъхновението за нови произведения: *«В тоз горски свят, в тоз въздух, таз свобода, душата ми*

превърна се на лира» (1899, ст. «Изворите»). Тук се усеща невероятната приятна тишина, шумът на реката, нежната песен на птиците. Вдишвайки свеж планински въздух, можем само да се чудим на мястото, където времето сякаш спря, а планинският масив омайва с разнообразието на зеленина през пролетта и лятото, с белотата зиме и с огъня наесен.